

Materiał ćwiczeniowy dla nauczycieli języka polskiego. Kompetencje literackie i kulturowe wypracowaniu na poziomie rozszerzonym

Zamieszczone w materiale wypracowanie zostało napisane przez ucznia na temat egzaminacyjny opublikowany w [Informatorze o egzaminie maturalnym z języka polskiego jako przedmiotu dodatkowego \(część pisemna na poziomie rozszerzonym\) od roku szkolnego 2022/2023](#).

Dokonaj oceny funkcjonalności wykorzystania w wypracowaniu utworów literackich zgodnie z **kryterium 2. (Kompetencje literackie i kulturowe) zasad oceniania** – s. 18–23 ww. *Informatora*.

1. Podkreśl w wypracowaniu fragmenty odnoszące się do utworów literackich i oceń ich funkcjonalność ze względu na rozważany w wypracowaniu problem. W lewej kolumnie tabeli sformułuj uzasadnienie swojej oceny.
2. Omów swoją ocenę z innym nauczycielem.
3. Porównaj swoją ocenę i uzasadnienie z oceną wzorcową i komentarzem, opracowanymi przez ekspertów CKE i OKE. Ocena ekspertów zostanie zamieszczona na stronie internetowej CKE **22 lutego 2022 r.**

Temat

Autobiografizmu czy reprezentowanej przez pisarza postawy autobiograficznej w literaturze nie należy rozpatrywać w kategoriach dokumentalnego i szczegółowego odzwierciedlenia życia jednostki. Jest to raczej konwencja, która zależnie od kultury artystycznej i światopoglądu epoki, w różnym stopniu i w różny sposób dopuszcza do ujawnienia podmiotowego „ja”, posiadającego cechy autora, mniej lub bardziej zauważalne. (Edyta Dziewońska)

Rozważ, jaką rolę odgrywa autobiografizm w kreacji świata w dziełach literackich różnych epok. Punktem wyjścia do rozważań uczyn fragment tekstu Edyty Dziewońskiej.

W pracy odwołaj się do

- wybranej lektury obowiązkowej
- tekstów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu.

Komentarz do polecenia

Polecenie kieruje uwagę zdającego na dzieło literackie jako przedmiot refleksji o charakterze teoretycznoliterackim, w tym przypadku – na autobiografizm jako konwencję pisarską. Co więcej, cytata autorstwa Edyty Dziewońskiej wskazuje kierunek refleksji dla autora wypracowania: rozważania powinny dotyczyć nie tyle tropienia wątków autobiograficznych w tekście, ile sposobów ujawniania podmiotu autorskiego w tekście, które zależą zarówno od koncepcji artystycznej twórcy, jak i od światopoglądu epoki.

Wypracowanie ucznia	Ocena funkcjonalności wykorzystania w wypracowaniu utworów literackich
W procesie tworzenia dzieła literackiego autorzy decydują, jakich środków użyją do utworzenia świata literackiego. Jednym z nich jest autobiografizm, czyli elementy cech autora zawarte w tekście. We fragmencie tekstu Edyty Dziewońskiej można przeczytać, że autobiografizm nie jest zwykłym wpisaniem życia autora w tekst, lecz konwencją twórcy, który w różnorodnej formie ujawnia podmiotowe „ja” i w wieloraki sposób pokazuje je w tekście na przestrzeni czasu. W renesansie, epoce, gdzie królował klasycyzm, a uczucia były podporządkowane umysłowi, autobiografizm postrzegano jak coś niepożądanego, jednak można się go doszukać w „Trenach”, cyklu dziewiętnastu trenów polskiego poety Jana Kochanowskiego, w którym to odchodzi od tradycyjnej formy i nie poświęca go jakiejś zmarłej postaci z elit społecznych, lecz swojej własnej córce, Urszuli, oraz zamieszcza w nim rozmyślenia refleksyjno-światopoglądowe. Szczególnie widoczne jest to w trenie VII, rozpoczynającym się od słów: „Nieszczęsne ochędóstwo, żalosne ubiory...”. Podmiot liryczny, w którym można doszukać się cech Kochanowskiego, ogląda ubrania zmarłej córki, które wciąż znajdują się w jego domu. Zrozpaczony ojciec uświadamia sobie, że córka już do niego nie wróci i nie może pogodzić się z tą stratą. Romantyzm to epoka, w której autobiografizm miał szczególne znaczenie. Twórcy romantyczni, idący za przykładem poprzedników, takich jak Friedrich Schiller – autor „Zbójców”, chętnie odnosili się w swoich utworach do własnych doświadczeń, a także do aktualnych problemów politycznych i społecznych. Doskonałym przykładem takiego	

utworu jest trzecia część „Dziadów”, dramatu romantycznego Adama Mickiewicza. Lektura jest pełna wątków biograficznych. Poeta nawiązuje do procesu filomatów z lat 1823–24, w którym sam został oskarżony i skazany na zesłanie w głąb Rosji. W dedykacji utworu autor pisze, że poświęca dzieło swoim zmarłym w głębi Cesarstwa Rosyjskiego przyjaciołom, a także umieszcza ich w roli bohaterów aktu pierwszego, na przykład Tomasza Zana, przyjaciela Mickiewicza i czołowego działacza związku filaretów. Podobnie, postać Senatora z szóstego, siódmego i ósmego aktu wzorowana jest na Mikołaju Nowosilcowie – urzędniku carskim, rusefikatorze, osobiście zaangażowanym w śledztwo przeciw spiskowcom. Co ważniejsze, Mickiewicz wykorzystuje swoje własne doświadczenia z lat 20. XIX wieku do snucia rozważań na temat klęski powstania listopadowego. Mickiewicz, za pomocą postaci Konrada w drugim akcie, dzieli się swoimi myślami. Porusza między innymi koncepcje związane z poezją, jej tworzeniem i zrozumieniem; lecz co najważniejsze – buntuje się przeciwko Bogu, zarzuca mu nieczułość, brak miłosierdzia. Obwinia go za to, że pozwala na cierpienie wielu Polaków, podczas gdy on sam „za miliony kocha i cierpi katusze”. Dzięki swojej empatii Konrad stawia się wyżej od Boga. Dokonuje również czegoś bardzo kontrowersyjnego – porównuje Boga do cara, który dla większości Polaków był uosobieniem zła. Jednak najważniejsze przesłanie zawarte jest w widzeniu ks. Piotra z aktu piątego – Mickiewicz czyni Polskę Chrystusem narodów. Tak samo jak Chrystus na krzyżu, tak Polska cierpi w trakcie zaborów, ale po katuszach nastąpi zmartwychwstanie. Taki mesjanizm był chciany przez ówczesnych Polaków, którzy, będąc pod zaborami, potrzebowali czegoś na pokrzepienie serc. Trzecia

część „Dziadów” to dzieło, w którym autobiografizm przejawia się w wielu aspektach: manifeście do rodaków, nienawiści do prześladowców, czy upamiętnieniu przyjaciół. Jest on jednak trudny do zauważenia bez znajomości faktów z życia Adama Mickiewicza oraz rozeznania w sytuacji społeczno-kulturalno-politycznej na ziemiach polskich w czasach zaborów i pojęcia symboliki użytej w tekście.

Również pisarze współcześni opisywali ważne wydarzenia w swoim życiu i poddawali je refleksji w literaturze. Widać to między innymi na przykładzie Tadeusza Borowskiego, którego lata twórczości przypadły na okres po II wojnie światowej. Borowski w cyklu opowiadań opisuje doświadczenia z obozu koncentracyjnego w Auschwitz, do którego trafił podczas wojny. Jedno z opowiadań, które bardzo wyraźnie prezentuje wydarzenia oraz własne refleksje pisarza z tamtego okresu, nosi tytuł „U nas, w Auschwitzu”. Borowski pokazuje, jak funkcjonował obóz, ale również swoje refleksje związane z tym, czego doświadczył. Porównuje to miejsce do modelu państwa totalitarnego, mówi o nim „obóz oszustw”. Również poprzez tonację wypowiedzi, nie można nazwać tekstu Borowskiego dokumentacją, gdyż stosuje on często ironię, wręcz kpi z obozowych realiów. Tonacja ta ma pokazać czytelnikowi rozmiar tragedii, jaka się rozgrywa – więźniowie przywykli do stanu rzeczy, ustanowiła się stabilna rzeczywistość, a jednak w dalszym ciągu miejsce to stanowiło fabrykę śmierci. Również tytuł opowiadania wskazuje na identyfikację z miejscem. Opowiadanie Borowskiego zawiera o wiele więcej niż opis przeżyć więźnia – stanowi analizę doświadczeń, jakie go spotkały w obozie koncentracyjnym.

Podsumowując, autobiografizm jest konwencją, do której autorzy tekstów literackich na przestrzeni

epok podchodzą odważniej i chętniej. Są punktem wyjścia do poruszenia kwestii dla nich ważnych; są to między innymi radzenie sobie ze śmiercią bliskiej osoby, pragnienie wolności i walki o nią oraz wartość niewinnego życia. Jednak to, w jakim stopniu autobiografizm będzie w dziełach widoczny (i czy w ogóle będzie) oraz sposób jego użycia zależy od kilku czynników: epoki, w której żyje autor; trendu bądź środowiska, w którym tworzy; i samego etapu życia w którym się znajduje.